

σύγχρονο

ΚΕΝΤΡΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A.

Δύο, λοιπόν, είναι τα είδη της αρετής η διανοητική και η ηθική. Η διανοητική (αρετή) χρωστάει και τη γένεση και την αύξησή της (κατά κύριο λόγο) στη διδασκαλία, και γι' αυτό εκείνο που χρειάζεται γι' αυτήν είναι η πείρα και ο χρόνος, ενώ η ηθική αρετή είναι αποτέλεσμα συνήθειας (έθους), από όπου έχει πάρει και το όνομά (της), το οποίο παρουσιάζει μικρή μόνο διαφορά από τη λέξη έθος (συνήθεια).

Από αυτό είναι φανερό ότι καμιά ηθική αρετή δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως. Πραγματικά, κανένα πράγμα εφοδιασμένο από τη φύση με κάποιες ιδιότητες δεν μπορεί να συνηθίσει σε κάτι διαφορετικό, όπως για παράδειγμα η πέτρα: επειδή από τη φύση της κινείται προς τα κάτω, δεν είναι δυνατό να συνηθίσει να κινείται προς τα πάνω, έστω κι αν χιλιάδες φορές προσπαθήσει κανείς να της το μάθει, πετώντας την και ξαναπετώντας την προς τα πάνω – ούτε η φλόγα (μπορεί να συνηθίσει να κινείται) προς τα κάτω, ούτε υπάρχει κανένα άλλο από τα πράγματα που γεννιούνται από τη φύση με μια ορισμένη ιδιότητα, το οποίο θα μπορούσε να συνηθίσει να συμπεριφέρεται με άλλο τρόπο.

Οι αρετές, επομένως, δεν υπάρχουν μέσα μας ούτε όμως και είναι αντίθετη προς τη φύση μας η γέννησή τους μέσα μας, αλλά (υπάρχουν σε μας που) έχουμε από τη φύση που έχουμε την ιδιότητα να τις δεχτούμε, τέλειοι όμως σε αυτό γινόμαστε με τη διαδικασία του έθους.

B1.

Η διανοητική αρετή οφείλει και τη γένεση και την επαύξηση της κατά κύριο λόγο στη διδασκαλία. Σωκράτης και Πλάτωνας δίδασκαν ότι κάθε είδος αρετή είναι «διδακτόν» ενώ τη γένεση και την τελείωση της ηθικής αρετής την αποδίδει στο «έθος». Ωστόσο, με όσα αναφέρει στο βιβλίο Α', 11021, (το δεύτερο είδος του λογικού μέρους της ψυχής, στο οποίο ανταποκρίνονται οι ηθικές αρετές, είναι υποταγμένο στο πρώτο), προσνέμει και στη λογική πρωτεύουσα θέση για τη δημιουργία της ηθικής αρετής.

σύγχρονο

ΚΕΝΤΡΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ο Αριστοτέλης ορίζει ως θεμελιακές διανοητικές αρετές τρεις: «σοφία, σύνεσις, φρόνησις» και πιστεύει ότι ο άνθρωπος φτάνει στην κατάκτηση και πραγμάτωσή τους με τη διδασκαλία.

Η απόκτηση των διανοητικών αρετών είναι προϊόν μάθησης. Η μαθησιακή διαδικασία απαιτεί χρόνο και μόνον έτσι θα αποκτήσει ο μαθητευόμενος τις πρακτικές γνώσεις και εμπειρίες που θα τον οδηγήσουν στη βίωση και πραγμάτωση της αρετής. Για παράδειγμα, η φρόνηση είναι η πρακτική λογική ικανότητα να διακρίνει κάποιος τα καλά από τα κακά και αυτή (την πρακτική ικανότητα) την αποκτά κανείς με τη διδασκαλία.

Ο Αριστοτέλης αποδίδει τη γένεση και τελείωση της ηθικής αρετής στο «ἔθος». Αντίθετα, την πραγμάτωση, της διανοητικής αρετής τη συνδέει με τη διδασκαλία. Και στον Πλάτωνα συναντούμε την ίδια διδασκαλία, ο οποίος μάλιστα υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος αποκτά κάποια ψυχικά χαρακτηριστικά ήδη από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης του.

Η ηθικοποίηση του ανθρώπου είναι προϊόν συνήθειας, Μέσω της ηθικής πράξης εθίζεται στην αρετή, ενώ οι πρακτικές δραστηριότητες και η καθημερινή άσκηση θα καλλιεργήσουν τις ηθικές ιδιότητες της ψυχής.

Η ηθική αρετή γεννιέται από το έθος από όπου πήρε και το όνομα της. Δηλαδή η λέξη «ηθική» είναι ετυμολογικά συγγενής με τη λέξη «ἔθος» και η σημασιολογική διαφορά των δύο αυτών λέξεων είναι μικρή.

Και σήμερα αναγνωρίζεται η ετυμολογική συγγένεια των λέξεων «ἦθος» και «ἔθος». Ο Γ.Μπαμπινιώτης σημειώνει «αρχ. ηθος, του οποίου η συνεσταλμένη βαθμίδα απαντά στο ἔθος. Ήδη αρχαία είναι η διάκριση των σημασιών μεταξύ των λέξεων ἦθος (=χαρακτήρας) και ἔθος (=συνήθεια,έθιμο). Ο όρος ηθική, ξεκινώντας από τη φιλοσοφία, δήλωσε τη μελέτη των ηθών(αξιών, αντιλήψεων, συμπεριφοράς κ.λ.π.) μιας κοινωνίας και, κατ' επέκταση, το σύστημα των κανόνων σκέψης και συμπεριφοράς που ρυθμίζει τις πράξεις και τις στάσεις μιας κοινωνίας σε ορισμένο τόπο και χρόνο.

Υπάρχει, λοιπόν, εννοιολογική σχέση ανάμεσα στις λέξεις «ηθική» και «ἔθος». Ο Αριστοτέλης τονίζει τη σχέση αυτή για να αποδείξει την αντίθεση του στην αντίληψη ότι η «ηθική» ανήκει στα «φύσει» στοιχεία της ανθρώπινης οντότητας.

Καμία από τις ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτη σε μας τους ανθρώπους. Ο Αριστοτέλης οδηγείται στο συμπέρασμα αυτό, αφού προηγουμένως υπογράμμισε την ετυμολογική συγγένεια των λέξεων «ἦθος» και «ἔθος». Έτσι απορρίπτει την αριστοκρατική αντίληψη της εποχής του, σύμφωνα με την

οποία η αρετή είναι δώρο της φύσης. Ο άνθρωπος, δηλαδή, δεν γεννιέται ενάρτεος, δεν διαθέτει από του φυσικού του όλες εκείνες τις ιδιότητες που θα τον καταστήσουν ενάρτεο. Αντίθετα, ενδύεται την ηθική ποιότητα με τον εθισμό του σε αυτήν.

Με τις εμπειρικές θέσεις του ο Αριστοτέλης απορρίπτει την παλιά αριστοκρατική αντίληψη την οποία ασπάζεται ο Σοφοκλής, ότι δηλαδή η αρετή είναι δώρο της φύσης, το οποίο τελεσίδικα δίνεται ή δε δίνεται στον άνθρωπο με τη γέννηση του και φυσικά δίνεται στους «αρίστους» (στους αριστοκράτες) και δε δίνεται στους «πολλούς» (στο λαό). Ως «αρίστη» και η Αντιγόνη απευθύνεται στην αδελφή της, Ισμήνη, να αποδείξει τη λαμπρή της καταγωγή επιλέγοντας τη γενναιότητα που πηγάζει από την αριστοκρατική τους καταγωγή και είναι έμφυτη και όχι τη δουλεία που είναι σύμφυτη με το λαό.

B2.

Θεμελιώδης διάκριση και συχνά αντιθετική στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη είναι εκείνη των εννοιών δύναμις και ενέργεια. Δύναμις είναι η δυνατότητα που έχει ένα πράγμα ή ον να γίνει ή να κάνει κάτι, ενώ ενέργεια είναι η πραγμάτωση της συγκεκριμένης δυνατότητας. Για το Σταγειρίτη Φιλόσοφο η δεύτερη έννοια έχει μεγαλύτερη αξία από την πρώτη, ενώ αξίζει να επισημανθεί ότι στο συγκεκριμένο απόσπασμα η δύναμις συνδέεται με το χρονικό επίρρημα πρότερον, ενώ η ενέργεια με το ύστερον και αυτό με την έννοια ότι στο συγκεκριμένο απόσπασμα η δύναμις προηγούνται μόνο χρονικά των ενεργειών (σχ. Βιβλίο σελ. 158), ενώ δεν υπάρχει λογική ή οντολογική προτεραιότητα.

Αναφορικά με τη χρήση των δύο εννοιών στα δύο παραδείγματα της δεύτερης παραγράφου για τις αισθήσεις και τις τέχνες, αυτό του κιθαριστή και εκείνο του οικοδόμου, είναι αναγκαίο να υπογραμμιστεί ότι ο Αριστοτέλης ενισχύει τη θέση του χρησιμοποιώντας την αναλογία με την παραβολική πρόταση *ὡσπερ ...ἄλλων τεχνῶν, το παράδειγμα (οἶον) και την αντίθεση (ὅσα μὲν... τὰς δ' ἀρετὰς τεχνῶν οὐ γάρ... ἀλλ' ἀνάπαλιν)*. Η συλλογιστική του πορεία μεταβαίνει τώρα από τα άψυχα όντα στον άνθρωπο, καθώς αναφέρεται στην προσωπική δραστηριότητα του τελευταίου στον τομέα των τεχνών.

Παρατηρεί λοιπόν ότι στην ηθική αρετή συμβαίνει ό,τι και στις πρακτικές τέχνες: οι άνθρωποι πρώτα εξασκούνται στην οικοδομική για να

γίνουν οικοδόμοι ή στο παίξιμο της κιθάρας για να γίνουν κιθαρίστες. Με τό ούτω δή συνάγει το συμπέρασμα του, κάνοντας εφαρμογή των παραδειγμάτων στην ηθική αρετή και κάνοντας παράλληλη αναφορά στις τρεις μορφές της, τη δικαιοσύνη, τη σωφροσύνη και την ανδρεία. Συμπεραίνει, λοιπόν, ότι με την επιτέλεση δίκαιων, σωφρόνων και ανδρείων πράξεων και με τον εθισμό σ' αυτές ο άνθρωπος αποκτά την αρετή της δικαιοσύνης, της σωφροσύνης και της ανδρείας, αντίστοιχα.

Η εύλογη απορία που γεννάται στο σημείο αυτό πώς η απόκτηση της αρετής είναι μεταγενέστερη, αφού για να κάνει κανείς μια δίκαιη πράξη επιβάλλεται να είναι ταυτόχρονα δίκαιος, λύνεται με τη διαπίστωση που ακολουθεί στη συνέχεια ότι δηλαδή οι πράξεις που προηγούνται και επαναλαμβάνονται δεν είναι τυχαίες ούτε γίνονται κατόπιν υπόδειξης κάποιου άλλου, αλλά αυτός που τις κάνει έχει την ακριβή για αυτές γνώσεις, ενώ τέλος οι πράξεις είναι αποτέλεσμα προαίρεσης και γίνονται με τρόπο σταθερό και αμετάβλητο.

Ο Σταγειρίτης Φιλόσοφος θεωρεί το ένα παράδειγμα ανεπαρκές, ενώ τα δύο κουραστικά, και για το λόγο αυτό προβαίνει στο απόσπασμα αυτό σε χρήση δύο παραδειγμάτων, οίκοδόμων – κιθαριστών, επιβεβαιώνοντας για μια ακόμα φορά την πάγια τακτική του.

B3.

Σχολικό εγχειρίδιο, σελίδα 140 «Ένας τέτοιος λόγιος... ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα».

B4.

φέρεισθαι	→ παράφορος, συμπεριφορά
δέξασθαι	→ δεκτός, αποδοχή
τελειούμενοις	→ τελειοποίηση, συντέλεια
κομιζόμεθα	→ κομιστής, συγκομιδή
ιδεῖν	→ ορατός, κάτοψη

Γ.

Το ίδιο χρονικό διάστημα εισέβαλαν και οι Αργείοι στη χώρα των Φλειασίων, αλλά έπεσαν σε ενέδρα που τους έστησαν οι Φλειάσιοι και δικούς τους εξόριστοι, και σκοτώθηκαν γύρω στους ογδόντα από αυτούς. Και οι Αθηναίοι, εξορμώντας από την Πύλο, πήραν πολλή λεία από τους Λακεδαιμόνιους. Αλλά οι Λακεδαιμόνιοι ούτε γι' αυτό το λόγο δεν αποφάσισαν να διαλύσουν τη συνθήκη ειρήνης και να κάνουν πόλεμο με τους Αθηναίους, αλλά περιορίστηκαν μόνο να διακηρύξουν ότι, όποιος από τους πολίτες τους επιθυμεί, μπορεί να διενεργεί ληστείες σε βάρος των Αθηναίων. Επίσης οι Κορίνθιοι προχώρησαν σε πολεμικές επιχειρήσεις εναντίων των Αθηναίων, εξαιτίας κάποιων ιδιαιτέρων διαφορών τους προς αυτούς, ενώ οι υπόλοιποι Πελοποννήσιοι παρέμεναν ήσυχoi. Οι Μήλαιοι, αφού επιτέθηκαν νύχτα, κυρίεψαν το τμήμα του περιτειχίσματος των Αθηναίων όπου βρίσκονταν η αγορά τους, και σκότωσαν μερικούς από αυτούς και, αφού κουβάλησαν και από εκεί και σιτάρι και όσο περισσότερα άλλα χρήσιμα πράγματα μπορούσαν, επέστρεψαν και κάθονταν ήσυχoi.

Γ1α.

- ἔλαβον - εἰληφέναι
- ἐπολέμουν – πολέμησον
- ἐκήρυξαν - κηρύξοι
- εἶλον - αἰρήσθε
- προσβαλόντες - προσέβαλες

Γ1β.

- φυγάδων - φυγάδι
- πολλήν - πολύ
- σπονδὰς - σπονδὴν
- τινῶν - τινάς
- περιτειχίσματος - περιτειχισμάτων

Γ2α.

- ὑπὸ Φλειασίων = εμπρόθετος προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου από το «λοχισθέντες»
- δι' αὐτό = εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας στο ἐπολέμουν
- ἰδίων = ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική διαιρετική από το «τινῶν». Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως επιθετικός προσδιορισμός στη φράση «τινῶν διαφορῶν»
- νυκτὸς = ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική του χρόνου στο «προσβαλόντες»
- ἀναχωρήσαντες = χρονική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος «ἠσύχαζον»

Γ2β.

Οὔτοι ἔλεγον καὶ τοὺς ἐκ τῆς Πύλου Ἀθηναίους Λακεδαιμονίων πολλὴν λείαν λαβεῖν.